

A bölcsesség otthon: szülők és gyerekek

Lekció: Lk. 15.1-3, 11b-32/Textus: Péld. 4.1-6, 17.6, 20.29, 13.24, 19.18, 23.13-16, 20.11, 22.6, 17.21, 17.25, 19.13, 20.20-21 2013. okt. 13.

A bölcsesség – otthon. Mit tanít a Példabeszédek könyve a bölcs életről a családi kapcsolatokban? Hogyan éljünk bölcsen ott, ahol a leginkább önmagunk vagyunk, ahol a legkevésbé tudunk más képet mutatni, mint a valóság? Valamint ott, ahol a leginkább vágyjuk a békességet, az elfogadást, a szeretetet, és ahol a legfájdalmasabb, amikor zsákutcába jutnak a kapcsolatok. A mai napon a szülő-gyermek kapcsolatot vizsgáljuk, a következő alkalommal a házastársakra vonatkozó tanítást. A szülő-gyermek kapcsolatról a következők mentén gondolkozzunk együtt: 1. Mi az ideális kapcsolat? 2. Milyen út vezet ehhez? 3. Milyen a megromlott kapcsolat? 4. Hol találhatunk reménységet ebben a helyzetben?

I. Az ideális szülő-gyermek kapcsolat: generációk harmóniája

A család kiegyensúlyozott működése központi téma a Példabeszédek könyvében. Ugyanakkor nem csak abban az értelemben, hogy számos bölcs mondás foglalkozik konkrétan a szülő-gyermek kapcsolattal, hanem azt is látnunk kell, hogy az egész Példabeszédek könyve elhelyezhető abban, ahogyan a szülők – apa és anya - oktatják, bölcsességre vezetik gyermekük (az eredeti kontextusban fiúgyermekük). Minden téma, amiről eddig beszéltünk, része annak, ahogyan a szülők bölcsességre nevelik az ifjakat, illetve ahogy az ifjak elsajátíthatják a bölcsesség útját.

Milyen az ideális kép? Mi születik ott, ahol Isten félelme, tisztelete a bölcsesség kezdete? Két mondás beszél erről szépen, irigylésre méltóan szépen: „*Az öregek koronája: az unokák, és a fiak ékessége: az atyák.*” A generációk egymásra mutatnak, egymásban lelik örömüket. Az öregek koronája, dicsősége az unokák – azaz a harmadik generációban gyönyörködnek, és ezzel beteljesedve készülnek elmenni. A fiak pedig büszkék ékességükre, ami nem más, mint az „*atyák*”, azaz felmenőik. A generációk tiszteletben és örömben fonódnak egymásba. A második mondás ugyanezt másképpen hangsúlyozza: „*Az ifjakkal díszes az erő, az öregek ékessége pedig az ősz haj.*” Amíg az előző mondásban a felek egymásban találják ékességüket, ez a mondás úgy erősíti meg a generációk speciális ajándékait, hogy azok békében vannak egymás mellett. Az ifjak ereje azért lehet dísz, mert az öregek ősz haja is lehet azok ékessége. Az ifjak ereje nem fenyegeti az öregeket („nem kellesz már, gyenge, tehát haszontalan vagy”), az ősz hajú öregek (bölcsesség? tapasztalat?) nem vetik meg és nézik le az ifjak kitörő erejét. Ugyanakkor az ifjak nem vindikálják maguknak a bölcs és tapasztalt mindentudó szerepet, amint az öregek sem akarnak ifjúi izomzattal dicsekedni... Egymásra utaltak és egymást tisztelik és támogatják abban, amijük van.

Ez a család a maga ideális harmóniájában, amikor öröm és gyönyörködés, tisztelet és megbecsülés uralkodik. Lehetséges-e mindez? A mi világunkban a család, mint egység, egyre gyakrabban negatív környezetben jelenik meg. Sokat hallunk a családon belüli erőszakról – és meggyőződésem, hogy szükséges is ezzel őszintén és

nyíltan szembesülni a társadalomnak. De mindeközben csendben, észrevétlenül nem az alakul-e ki többekben, hogy a család az elnyomás és erőszak melegágya? Igen, egyre elterjedtebb ez a gondolat. A családok szomorú és fájdalmas széthullásának az időszakában élünk, és ebben oda kell állnunk azon szülők, gyermekek mellé, akik kárvallottjai ennek a folyamatnak. Akik akár nem saját döntésükből egyszülős családban nevelkednek. Figyeljünk a kifejezésre: a „csonka család” nem politikailag korrekt!; az „egyszülős család” kifejezés semleges, nem hordoz olyan értékítéletet, mintha az kevesebb lenne, mint a hagyományos családmódel. Mindeközben nem váltja-e fel az egy férfi és egy nő házasságára épülő családmódel számos „alternatív módel”, mint pl. az egyszülős család, a „patchwork család”, a meleg párok együttélésére épülő család (örökbefogadás által), stb? És ha mindezek között az ún. „hagyományos család” csak egy lehetséges alternatívává lesz, nem válik-e sokak számára a társadalmi rendre veszélyes, intoleráns, diszkriminatív az az álláspont, amely továbbra is az egy férfi és egy nő házasságára épülő családot tekinti mércének, Isten által teremtett rendnek? Egyre több minden sugallja, hogy de igen. Ez az a háttér, az a kontextus, amelyben hallanunk és értenünk kell a Példabeszédek könyve (és az egész Biblia) látásmódját az ideális családról, benne a generációk, szülők és gyermekek harmonikus együttéléséről.

II. Milyen út vezet a harmónia felé?

Nem akarom elhallgatni azt, ami esetleg sokszerűen hat ránk: „*Aki kíméli botját, gyűlöli a fiát, de aki szereti, idejében megfenyíti.*” Még mielőtt megjelenének bennünk a rémképek, tegyük mellé egy olyan szakaszt, amely elhelyezi, kontextusba ágyazza a fegyelmezést: „*Hallgassatok, fiaim, az atyai intésre, és figyeljete az okos tudományra! Mert jó tanulságot adok nektek, ne hagyjátok el tanításomat! Mikor még mint gyermek apámnál voltam, mint kicsi és egyetlen, anyám mellett, tanítgatott, és ezt mondta nekem: Támaszkodjék szavaimra szíved, tartsd meg parancsaimat, és élni fogsz! Szerezz bölcsességet, szerezz értelmet, ne felejtsd el szavaimat, és ne térj el tőlük! Ne hagyd el, és megőriznek téged, szeresd, és megoltalmaznak téged!*” Érdekes, hogy ebben is megjelenik a három generáció. Megszólítja gyermekét, hogy fogadja el az atyai intést és tanítást, ugyanakkor beszél arról, hogyan tanítgatta őt apja és anyja. És erről úgy beszél, mint akinek csodálatos emlékei vannak – nyilvánvaló tehát, hogy a fegyelmezés, amelyről a Példabeszédek könyve szól a szeretet és törődés kontextusában értendő. Milyen út vezet a harmónia felé? A válasz: a szeretettel és fegyelmezéssel történő nevelés útja. Mielőtt részletesebben vizsgálnánk ezt, gondold végig, hogy a jelen élethelyzetekben hol tudsz kapcsolódni ehhez: mint szülő, vagy mint (akár felnőtt) gyermek? És ahogy kapcsolódsz, akár szülőként, akár gyermekként, van egy másik dimenzió is: jó tapasztalatok, és rossz tapasztalatok. Amit jól tettél, vagy tettek veled, és amit rosszul tettél és tettek veled. Engedd, hogy a Szentlélek beszéljen veled mindezekről...

Tehát: mit tanít a Példabeszédek könyve a nevelésről – és annak elfogadásáról? Az első visszatérő gondolat az, hogy mind az apa, mind az anya részt vesz benne. Már az első, bevezető fejezetben látjuk ezt: „*Hallgass fiam apád intésére, és ne hagyd el anyád tanítását.*” (1.8) A család ideális képéhez hozzátartozik férj és feleség egysége (nem azonossága!), amely egység megjelenik a gyermekek iránti felelősségben is. A

mai olvasó számára feltűnő lehet, hogy a Példabeszédekben milyen gyakran szólítja az apa fiát, és hogy mennyire hangsúlyosan jelen van a gyermekek nevelésében. A „hiányzó apák társadalmában” ez abszolút döntő. Ahelyett, hogy most lélektani felismerésekkel igazolnám az apák jelenlétének a szükségességét, vagy pedig szociológiai adatokkal beszélnék a hiányzó apákról, sokkal jobb, ha csak feltesszük magunknak az egyszerű kérdést: hol volt apánk, amikor mi felnőttünk, és mi, apák, hogyan vagyunk jelen gyermekeink életében? Hiszen tudjuk jól, hogy a nevelés felelőssége és terhe, számos ok miatt, egyre inkább az anyákra hárul. Az apahiány égető... A másik, azonnal megjelenő – és nagyon gyakorlati! – kérdés: van-e egység apa és anya között a nevelés kérdéseiben? Nem sok minden károsabb, pusztítóbb, mint amikor a szülők a gyerekek jelenlétében a nevelési elvekről, döntésekről vitatkozva rombolják egymás tekintélyét – és gyermekeik képét a házastársi egységről. Ez a gyermeknevelés egyszeregyéhez tartozik, mégis több családban visszatérően alázzák meg egymást szülők gyermekeik előtt. Többet érsz vele, ha megvéded a párod tekintélyét a gyerekek előtt, még akkor is, ha nem értesz egyet döntésével, és utána tisztázzátok a különbséget, mintha azonnal korrigálni próbálsz. Még ha igazad is van, többet, sokkal többet ártasz a gyerekeknek, a párodnak és magadnak is, mint amit használsz.

A második hangsúly a fegyelmezés, ami, újra hangsúlyozzuk, az építő, törődő tanítás, a kitartó, szerető vezetés és iránymutatás kontextusában nyeri el értelmét. Ebben a szerető és bátorító légkörben ugyanakkor komoly felelősség a fenyítés: *„Fenyítsd meg fiadat, míg van remény, de ne vigyen odáig indulatod, hogy halálát okozd!”* Ez egy ijesztő mondás, de éppen azért választottam, hogy tisztázzuk a jelentését. Jelen formájában azt érzékelteti, mintha helye lenne indulatból jól megverni a gyermeket (éltünk át ilyet?), de azért agyon mégse verjük... Ez ijesztő. Azokkal érték egyet, akik így fordítják: Fenyítsd meg fiadat, mert van remény, és ne kívánd megölni őt. Azaz, az idejében történő fegyelmezéssel az életét mented meg, akár szó szerinti, akár átvitt értelemben. Az otthon az alapvető értékek átadásának a helyszíne a kora gyermekkortól fogva. Nem az a szeretet, ha nem fenyíted meg, sőt, a fenyítés elhanyagolása „gyűlölet”, hiszen rosszat tesz. A szeretet abban mutatkozik meg, ha a fegyelmezés által megmentjük gyermekünk a rossztól. Ezt erősíti meg a következő sorok is: *„Ne sajnáld megfenyíteni a gyermeket, nem hal bele, ha megvered bottal. Te csak bottal vered meg, de lelkét a holtak hazájától mented meg. Fiam, ha bölcs a szíved, örül az én szívem is. Vigad a bensőm, ha ajkad őszintén szól.”* A testi fenyítés kérdéséről csak annyit, hogy nem nyitnék dogmatikus vitát a lehet – nem lehet kérdéséről. Szerető közegben, józan határok mellett, nem gondolom, hogy ártalmas. Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy eltérő korokban, kultúrákban más és más formában, mértékben alkalmazták, és ennek is tudatában kell lennünk.

A harmadik alapvető gondolat a Példabeszédek könyvében már nagyon is mai: a gyermeket az ő sajátos személyisége fényében kell nevelni: *„Már egy gyermek tetteiből is fel lehet ismerni, hogy tiszta és helyes-e, amit tesz!”* Talán nem bántó a következő példa, amit nemrégiben hallottam. Amikor a kölyökkutyákat nézték, a kutyatenyésztő azt mondta a vásárlóknak az egyik kölyökről, hogy az biztosan nevelhetetlen lesz. De a vásárlóknak mégis az tetszett... Eltelt pár hónap, és kiderült, a tenyésztőnek igaza volt, az a kutya nevelhetetlen. A tenyésztő ismerte, már kölyökkorában látta, milyen valójában. Egy gyermek tettei, hozzáállása, viselkedése már sok mindent elmond arról,

hogy milyen lesz a jövőben. A bölcsmondás konkrétan arra utal, hogy már egy gyermek cselekedetei mutatnak valamit abból, hogy igaz, tiszta jellem várható-e tőle felnőtt korában. Mert minden gyermek más – és ezért a bölcs szülők, akik ismerik és szeretik a gyermeküket, tudják, hogy másra van szüksége az egyiknek, mint a másiknak. Ami célhoz vezet az egyik gyermeknél, az nem biztos, hogy hasonlóan gyümölcsöző a másiknál. Ezt erősíti meg a következő mondás: *„Neveld a gyermeket a neki megfelelő módon, még ha megöregszik, akkor sem tér el attól.”* A „neki megfelelő módon” utalhat a gyermek sajátosságaira, a kora, személyisége, egyénisége egyedülálló vonásaira, amit tiszteletben kell tartani. Az igazi bölcsesség annak felismerése, hogy mit és hogyan kell erősíteni, mit és hogyan szükséges nyesegetni.

Milyen út vezet az ideális helyzethez? Ideális esetben a szeretettel, törődéssel, következetes fegyelmezővel végigvitt nevelés útja, amelyen az apa és az anya együtt és egyetértésben jár. Ideális esetben... hiszen a nevelés nem minden. Egyrészt tudjuk, hogy egyikünk sem képes – és egyikünk szülei sem voltak képesek – tökéletesen szeretni és fegyelmezni. Másrészt a világ, amelyben élünk, sokkal összetettebb annál, minthogy az ideális nevelés minden esetben ideális családot gyümölcsözzön. A Példabeszédek könyve újra és újra néven nevezi a gyermek felelősségét is: mire hallgat, mit fogad el, aláveti-e magát az intésnek, magába zárja-e a bölcsességet? És a dolgok, gyakran, mégis elromlanak. A Biblia erről sem hallgat...

III. Milyen a megromlott kapcsolat?

Ezen a területen nem kívánok sokat időzni. Ha látjuk, amiben bölcsen neveltek minket, amire hálával gondolunk; ha van, amiben úgy látjuk, jól viszonyultunk a gyermekeinkhez, mindezekért hálásak vagyunk. De tudjuk a mulasztásainkat is, mint szülők, és velünk vannak a fájdalmaink is, valamint a bűneink is – mint (felnőtt) gyermekek. Engedjük, hogy életünk ezen valóságát is néven nevezze a bölcs, hogy majd azután a reménység útjára is tovább léphessünk! Nyíltan beszéljünk arról a családról, ami távol van az ideálistól. Figyeljünk ezekre a mondásokra, amelyek több oldalról beszélnek a generációk közötti háborúságról.

„Az ostoba bánatot okoz szülőjének, és nem tud örülni a bolondnak az apja. ... Az ostoba fiú bosszantja apját, és keseríti anyját.” Öröm és harmónia helyett szomorúság és fájdalom. A következő mondás azért érdekes, mert újra megjelenik benne a szülők kapcsolata: *„Apjának szerencsétlensége az ostoba fiú, és mint a szüntelen csepegő háztető, olyan a zsémbes asszony.”* A Példabeszédek logikája szerint az első sort egy olyan sor követné, ami az ostoba fiú anyjára gyakorolt hatását mutatja – ehelyett a második sor panasz az örökösen elégedetlen, perelő asszonyról. Itt már felborult a szülői egység, és a család a széthullás útján jár. Nem elég az ostoba gyerek, ami csapás, katasztrófa, összeomlás (a „szerencsétlenség” eredeti kifejezésének jelentésárnyalatai ezek), de még a feleség is szüntelenül zsörtöl... Még egy mondást olvastunk, amely a megromlott helyzet súlyát hivatott érzékeltetni: *„Aki apját vagy anyját átkozza, annak mécsese a legnagyobb sötétben alszik ki. Az előre kikövetelt örökségen végül is nem lesz áldás.”* Ez a generációk harcának teológiai olvasata: a sötétben kialvó mécses az élet, a bővülködés, az utódokban elnyerhető áldás megszűnését, semmivé foszlását jelzi. A szülők gyalázata, megvetése, szóbeli és fizikai bántalmazása Izraelben főbenjáró vétek, amiért egykor halálbüntetés járt (2Móz. 21.17,

3Móz. 20.9). Ehhez kapcsolódik az „előre kikövetelt örökség”, ami a családi vagyoni idő előtti megszerzésére vonatkozik. Mi köze ennek a szülők gyalázásához? Jézus egyik legismertebb példázatában, amely egy családot mintáz, ezzel találkozunk. Egy apának van két fia. A kisebbik kikéri a vagyoni ráeső részét, és elhagyja az otthont. A számunkra ártatlannak tűnő cselekedet valójában borzalmas a család számára. Az apa meg kellett, hogy ossza a családi örökséget (földet), és a fiú ennek a ráeső részét eladta. Ez már önmagában szégyen és felfoghatatlan a korabeli kultúrában. De ennél sokkal súlyosabb az az üzenet, amit abban a korban mindenki „kihallott” ebből a történetből: „Apám, nem bírom kivárni a halálod, hogy az örökség az enyém legyen, add nekem most.” Azaz: „bárcsak halott volnál.” Majd a fiú elmegy és elpazarolja mindenét... Értitek, hogy ez a széthullott család képe? A megromlott család képe áll Jézus legismertebb története kezdetén. És itt kapcsolódhatunk, folytathatjuk a történetet, ami a mi történetünk is lehet. Egy szétszakadt család története... és egy gyógyuló család története.

IV. Hol találunk reménységet?

A szétszakított család története valójában Isten családjának a története. Mikor és miért mondja el Jézus ezt a példázatot? *„A vámszedők és a bűnösök mindnyájan igyekeztek Jézushoz, hogy hallgassák őt. A farizeusok és az írástudók pedig így zúgolódtak: Ez bűnösöket fogad magához, és együtt eszik velük.”* Ez az Isten népe, Isten családja. Mi történik Jézus körül? A „rossz fiúk”, az „ostoba fiúk”, akik nem a bölcsességet követték („bűnösök”) jönnek Jézushoz, miközben a „jó fiúk” felháborodnak ezen, és megvetik Jézust. Jézus, az Isten Fia szemükben elveszett. Fogadja a rosszakat, az istenteleneket. Jézus erre a helyzetre nézve mondja el a szétszakított család történetét.

Miután a fiatal fiú megvetette, gyalázta apját azért, hogy kikérte a vagyont (vö. Péld. 19.26), elment messze földre, távol az atyai háztól, és végül mindenét elverte. Magára maradt, egyedül volt, szegény, rongyos, nyomorult. És akkor visszagondolt az otthonra, és szívében, fejében a következő mondattal indult haza: *„Atyám, vétkeztem az ég ellen, és te ellened. Nem vagyok többé méltó, hogy fiadnak nevezzenek, tégy engem olyanná, mint béreseid közül egy.”* De az apát, aki már várta, ez nem érdekelte. Kiszaladt elé, magához ölelte, felöltöztette, visszaállította fiúi jogaiba (újra örökössé tette azt, aki végleg elvitte a vagyoni részét), és hatalmas ünnepet szerzett. Jézus együtt eszik a hazataláló rossz fiúkkal... A történet szomorú része, hogy a „jó fiú” felhúzza magát ezen, irigy a testvérére, nem tudja elfogadni az ő megnyert, megtalált életét, és kívül marad a nagy lakomán, hiába unszolja apja. A farizeusok és írástudók zúgolódnak. Mit jelent ez a történet ma nekünk, szülőknek, (felnőtt) gyermekeknek? Hogyan ad reménységet?

Az első, hogy akár szülőként gondolkodtál eddig az igehirdetés alatt, akár (felnőtt) gyermekként, akár pozitív élményekkel és azzal, hogy nagyjából jól végeztél a feladataidat, akár fájdalommal vagy büntudattal: a jó hír, hogy ebben a pillanatban mennyei Atyád vár téged a nagy lakomára. A legfontosabb, amire szükséged van, az atyai ölelés. Isten feltétel nélküli szeretete, amelyet Jézus Krisztusban árasztott ki mindannyiunkra. Az az atyai szeretet, ami kitárt karral vár, és ami felülírja, hogy jó szülőnek vagy rossz szülőnek, jó gyermeknek vagy hűtlen gyermeknek látod magad. Mert akárhova is pozícionálsz magad a mai ige fényében, először vagy Istennek az a

gyermeke, aki Jézussal együtt ott lehet a hozzá fordulók, a megtérők közösségében. A „jó fiúknak” is ott lenne a helye – nem Jézus zárja ki a farizeusokat. Aki ma szülőként tehetetlenségével, mulasztásaival szembesül, aki gyermekként fájdalmat hordoz, vagy szülei elleni bűnét látta meg, talán könnyebben jön ma Jézushoz, Isten kegyelméhez, mint az, aki jónak látja magát. De a legfontosabb, hogy jöjj Krisztusban az Atyához, ahol bocsánat, gyógyulás, és reménység vár.

Amint megbékéltél Isteneddel, erőt és iránymutatást kapsz a kegyelem következményeinek kimunkálására a családban. Lássunk néhány konkrét helyzetet. Talán (felnőtt) gyermekként elindulsz, hogy megbékélj egy idős szülővel – megbocsátás vagy bocsánatkérés által. Tedd meg, amíg lehet!!! Ostoba gyermeket nevelő szülőként reménységet kapsz arra, hogy Isten nem fejezte be munkáját lázadó, téged elhagyó gyermeked életében. Ragadd meg a Jézus által eléd tárt reménységet! Imádkozz érte, hogy szabadulást nyerjen! Így tudod elhordozni az ezzel járó fájdalmat, hogy újra és újra Isten kezére bízod őt. „Jó gyereket” nevelve figyelj arra, nem nevelsz-e belőle önigazult, keményszívű farizeust? Ha ő a szemed fénye, ha ő valósítja meg a te álmaidat, nem kényezteted-e úgy el, hogy soha nem fogja felismerni, neki, a jó gyerekeknek is kegyelemre van szüksége – éppen jósága miatt? Számos helyzet van életünkben, ahol bölcsességre van szükségünk. Az az ember lesz bölcs, aki mindezeket a kapcsolatokat, viszonyulásokat újra és újra az evangélium fényében gondolja át, majd kimunkálja az ebből fakadó következményeket. ÁMEN!

Lovas András